

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ

УДК 332.146

В.П. Удовиченко, д-р екон. наук, міський голова
Славутицька міська рада, м. Славутич, Україна

УЧАСТЬ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ В МІЖНАРОДНИХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСАХ

В.П. Удовиченко, д-р екон. наук, городской голова
Славутичский городской совет, г. Славутич, Украина

УЧАСТИЕ РЕГИОНОВ УКРАИНЫ В МЕЖДУНАРОДНЫХ ИНТЕГРАЦИОННЫХ ПРОЦЕССАХ

Volodymyr Udovychenko, Doctor of Economics, Mayor of Slavutych
Slavutych City Council, Slavutych, Ukraine

THE PARTICIPATION OF UKRAINIAN REGIONS IN INTERNATIONAL INTEGRATION PROCESSES

Досліджено способи безпосередньої участі регіонів України в міжнародних інтеграційних процесах, зокрема єврорегіональних об'єднаннях та проєктах регіонального розвитку, створених ЄС.

Ключові слова: економічна інтеграція, регіон, Європейський Союз, єврорегіон.

Исследованы способы непосредственного участия регионов Украины в международных интеграционных процессах, в том числе еврорегиональных объединениях и проєктах регионального развития, созданных ЕС.

Ключевые слова: экономическая интеграция, регион, Европейский Союз, еврорегион.

The author examines the ways of direct participation of Ukrainian regions in international integration processes, euro-regional associations and EU projects.

Key words: economic integration, region, European Union, euroregion.

У XXI столітті світовий економічний порядок характеризується не лише вкоріненою глобалізацією, але й посиленою на її тлі регіоналізацією. Не лише держави беруть участь у діяльності міжнародних регіональних об'єднань, вигідних для національних господарств. Самі регіони, адміністративні одиниці регіонів, території, об'єднані в минулому спільною історією та культурою й окреслені кордонами різних держав, сьогодні також можуть брати активну участь у міжнародних інтеграційних процесах.

Розвиток міжнародних інтеграційних рухів в Україні досліджували такі вітчизняні та іноземні вчені, як О. Бабінська, П. Беленький, В. Борщевський, Т. Бродзіцкі, В. Будкін, Б. Буркінський, М. Бутко, В. Геєць, О. Гонта, М. Гончар, І. Газізулін, Б. Данилишин, М. Долішній, С. Дорогунцов, В. Євдокименко, В. Захарченко, О. Коломієць, М. Лендел, А. Льош, Ю. Макогон, Н. Мікула, В. Пила, С. Тесс'є-Стол, А. Філіпенко, Л. Чернюк, В. Чужиков, І. Школа, В. Ястшембська та багато інших.

Відаючи належне теоретичним напрацюванням науковців, які створили передумови для дослідження цього напрямку, варто зазначити, що є потреба наголосити на важливості та способах безпосередньої участі адміністративних територій, регіонів України в міжнародних інтеграційних процесах, зокрема економічній інтеграції.

Поняття інтеграція (у перекладі з латинської *integrum* – ціле, *integratio* – відновлення), що є процесом об'єднання будь-яких елементів (частин) в одне ціле, найчастіше ототожнюється з економічною та політичною інтеграцією країн. Після завершення Другої світової війни спостерігалось величезне поширення політичної дезінтеграції і на сьогодні кількість незалежних держав втричі більша, ніж це було в 1945 році. Водночас, маємо приклади протилежного явища. Поряд з економічною в Європі виникла міжнародна політична інтеграція, і держави наклали обмеження на самостійне ведення певної частини політики уряду і делегували контроль над частиною повноважень Європейському Союзу [1, с. 1143–1167].

В економічній літературі поняття «економічна інтеграція» трактується або з позиції взаємозалежності промислових секторів та вертикальної і горизонтальної інтеграції галузей, або як об'єднання економічної діяльності, особливо торгівлі кількох країн (через створення зон вільної торгівлі, митних союзів, спільних ринків, економічних союзів).

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ

Економічна інтеграція завжди є поєднанням декількох національних економік у більшу територіальну одиницю і несе за собою скасування економічних кордонів між країнами. Під економічними кордонами мається на увазі будь-яка перешкода, що обмежує мобільність товарів, послуг та факторів виробництва між країнами. Усі процеси економічної інтеграції містять два аспекти: негативну інтеграцію (усунення перешкод) і позитивну інтеграцію (гармонізацію, координацію наявних інструментів) [2, с. 29–40].

Історично інтеграція еволюціонує через такі основні форми:

1. *Підписання преференційних торгових угод*, відповідно до яких країни створюють одна для одної режими найбільшого сприяння. При цьому зберігаються національні митні тарифи і жодних міждержавних органів для управління не створюється.

2. *Зона вільної торгівлі*, що передбачає створення пільгової зони регіонального типу, де митні тарифи у взаємній торгівлі повністю скасовуються, а зберігаються національні митні тарифи для третіх країн.

3. *Митний союз*. При такій формі інтеграції група країн узгоджено скасовує національні митні тарифи і запроваджує спільні митні тарифи та єдину систему нетарифного регулювання для третіх країн.

4. *Спільний ринок*. Країни домовляються про свободу руху не тільки товарів і послуг, а й факторів виробництва – капіталу і робочої сили.

5. *Економічний союз* є ще вищим рівнем інтеграції і передбачає об'єднання національних економік країн на основі митного союзу, спільного ринку, уніфікації фінансових систем і проведення спільної валютної політики.

6. *Політичний союз*. Національні уряди передають наднаціональним органам більшу частину власних повноважень стосовно третіх країн.

Отже, економічна інтеграція характеризується лібералізацією взаємної торгівлі товарами включно зі створенням спільного митного тарифу для третіх країн з подальшим встановленням свободи міждержавного просування факторів виробництва і в результаті – уніфікацією макроекономічної політики і створенням наддержавних органів управління [3, с. 365–367].

Згідно з Теорією економічної інтеграції є два типи доходів та збитків:

- статичні доходи і втрати внаслідок перерозподілу наявного капіталу, праці та інших ресурсів економік-учасниць;
- динамічні ефекти, що впливають на виробничі потужності, продуктивність і зростання економік-учасниць [4, с. 284] (табл.).

Таблиця

Стадії міжнародної економічної інтеграції

<i>Стадії інтеграції</i>	<i>Скасування тарифів та квот між учасницями</i>	<i>Спільна система тарифів та квот</i>	<i>Скасування обмежень на рух факторів</i>	<i>Гармонізація економічної політики та інституцій</i>
1. Промислова зона вільної торгівлі	так*	ні	ні	ні
2. Повна зона вільної торгівлі	так	ні	ні	ні
3. Митний союз	так	так	ні	ні
4. Спільний ринок	так	так	так	ні
5. Економічний союз	так	так	так	так

Примітка: * Тільки промислові товари.

Джерело: [4].

Економічну інтеграцію також можна розглядати як економічний вимір іншого процесу – регіоналізму. В цьому контексті економічна інтеграція – це відсутність інституційних бар'єрів для міжрегіональної торгівлі та руху факторів. При цьому системною

метою цього процесу є інтеграція національного ринку для максимізації ефективності, а уряд повинен здійснювати наглядову або регулятивну функцію [5, с. 8–10].

Інтеграційні процеси у другій половині ХХ століття поширились на всі континенти й охоплюють практично всі сфери суспільного життя. Найбільш розвинуте у світі інтеграційне угруповання – це Європейський Союз і саме європейська інтеграція є пріоритетним напрямком зовнішньої політики України [6, с. 364–365]. Як засвідчує досвід практично всіх країн-претендентів на вступ до ЄС, ця мета може стати додатковим потужним стимулом і каталізатором відповідних соціально-економічних та політичних трансформацій.

Отже, міжнародна економіка на сьогодні – це глобальна мережа взаємозалежних, інтегрованих економічних систем та їх складників – місцевих регіонів.

У випадку країн Центрально-Східної Європи до важливих обставин процесу регіонального розвитку відносяться два явища – трансформація економіки і європейська інтеграція [7]. В економіці України загалом основною проблемою можна назвати незавершений перехід від плану до ринку, таким чином фактично процес трансформації ще досі не завершено. Як показує досвід багатьох постсоціалістичних держав, що нині є членами Європейського Союзу, своєрідним імпульсом для проведення подальших реформ усередині країни з відповідним формуванням інституційної бази для тривалого функціонування ринкової системи її економіки є отримання перспектив членства в ЄС.

Нині зовнішньоекономічна інтеграція в Україні здійснюється не лише на державному, але й на регіональному рівні. Регіони України можуть безпосередньо впливати на збільшення товарообігів з регіонами інших держав завдяки діяльності в єврорегіональних об'єднаннях, та зокрема підвищувати інвестиційну привабливість за рахунок усунення певних бюрократичних перешкод та налагодження надійних партнерських стосунків, що слугуватиме гарантією тривалої співпраці. П'ятнадцять прикордонних областей України залучено до діяльності десяти єврорегіонів, а саме: «Карпатський єврорегіон» (1993), «Буг» (1995), «Нижній Дунай» (1998), «Верхній Прут» (2000), «Дніпро» (2003), «Слобожанщина» (2003), «Ярославна» (2007), «Чорне море» (2008), «Донбас» (2010) та «Дністер» (2012) (рис.).

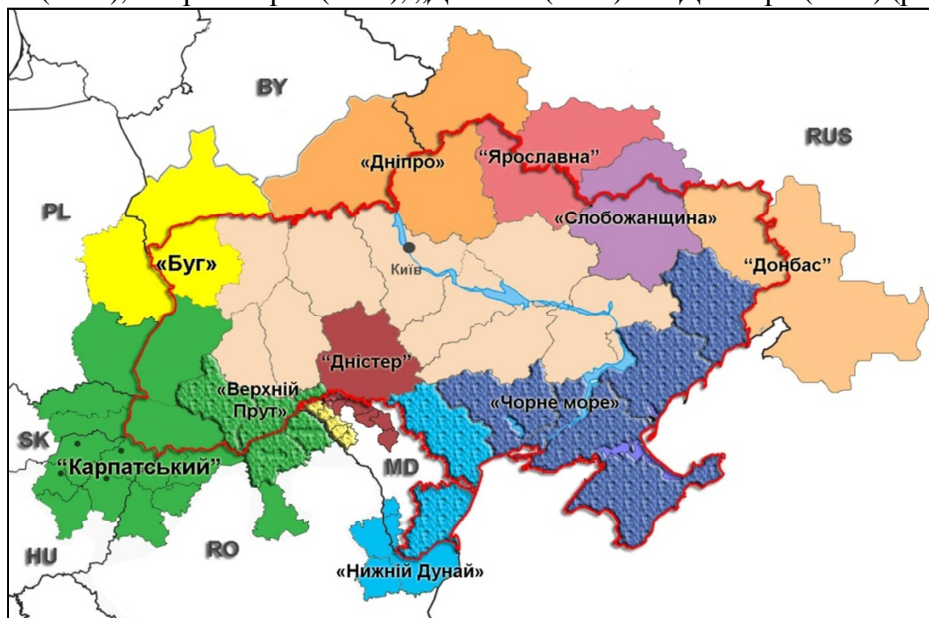

Рис. Єврорегіони за участю регіонів України

Джерело: [8].

Діяльність територій України в єврорегіонах сприяє торговельно-економічному співробітництву та фактично є способом самостійного отримання прикордонними адміністративними одиницями технічної та фінансової допомоги від європейських структур. Це також є каталізатором міжнародної економічної інтеграції для всієї держави.

Лідером як за розміром охопленої території, так і за обсягом реалізованих проєктів є на сьогодні «Карпатський єврорегіон». До його складу входять прикордонні адміністративні райони Угорщини, Польщі, Словаччини, Румунії та України.

Основною метою створення в 1993 році Карпатського єврорегіону було налагодження добросусідських відносин, забезпечення соціальної стабільності, сприяння економічному розвитку на прикордонних територіях країн-членів, забезпечення миру, прозорості кордонів та ін. [9].

Незалежно від географічного розташування, рівня соціально-економічного розвитку, особливостей національних правових систем у функціонуванні єврорегіонів Центральної та Східної Європи є ті ж проблеми, для вирішення яких експерти вважають необхідним: включення до двосторонніх угод, які укладаються між сусідніми державами, питання про можливі механізми сприяння транскордонному співробітництву, децентралізацію управління і здійснення регіональної реформи, розроблення програм регіонального розвитку прикордонних регіонів, розроблення учасниками єврорегіонів єдиної концепції, а на її основі – спільних програм розвитку (пріоритети та принципи реалізації враховували б вимоги національних законодавств), розроблення узгодженої стратегії відносин з міжнародними організаціями-донорами, узгодження дво-, чи багатосторонніх домовленостей між державами щодо сприяння транскордонному співробітництву з вимогами та стандартами Європейського Союзу [10].

Очевидно, що подібні проєкти потребують професійного моніторингу, що ґрунтується на багаторічному досвіді, а також фінансування. В цих питаннях успіхи демонструє саме Європейський Союз, а отже, єврорегіони, створені за участю територій ЄС, де членами виступають також українські території, є джерелом не лише фінансування проєктів місцевих громад, але й запозичення досвіду, зближення бізнесових та культурних кіл з подальшим торговельним та інвестиційним співробітництвом. Єврорегіони відіграють вирішальну роль при отриманні європейської допомоги для регіонального розвитку в прикордонні області [11].

За умови активності місцевих органів влади та існування інституцій з досвідом участі у проєктах та розпоряджання грантовими коштами, регіони України можуть розраховувати на фінансування в межах різноманітних програм з розвитку регіонів від Європейського Союзу. Так, на період 2007–2013 рр. Україна була включена до діяльності Інструменту з європейського сусідства та партнерства (ENPI), а її прикордонні регіони – до проєкту транскордонної співпраці (СВС) як до ключового пріоритету ENPI, бюджет якого становив 1,1 мільярда євро. В підсумку 15 програм СВС (з них 9 на сухопутних кордонах, 3 на морських кордонах і 3 для морських басейнів) були визначені по два боки зовнішніх кордонів ЄС на Сході та Півдні. Україна ввійшла до 4 програм СВС: «Польща – Білорусія – Україна», «Румунія – Україна – Республіка Молдова», «Угорщина – Словаччина – Румунія – Україна» та «Чорне море» [12].

З 2007 року технічну допомогу на СВС надавали через «Сприяння розвитку регіонального потенціалу» (RCBI) [13].

Загалом, Європейський Союз підтримує Уряд України у розробленні та реалізації реформ у сфері регіональної політики завдяки відповідним діям, дотримуючись підходів «знизу-вгору» та «згори-вниз». У 2013 році ЄС оголосив новий конкурс проєктів для підтримки регіонального розвитку України. Конкурс складався з двох «лотів» («кошиків»): для обласного рівня і для рівня району/населеного пункту. «Лот 1» – націлений на вирівнювання розривів між регіонами і допомогу найменш розвиненим регіонам України (орієнтовний бюджет – 4 мільйони євро). «Лот 2» – на підтримку стабільного та збалансованого розвитку сільської місцевості (орієнтовний бюджет – 2 мільйони євро).

Програма має на меті підвищити потенціал українських органів державної влади та інших основних зацікавлених сторін щодо розроблення та впровадження ефективної політики регіонального розвитку. Метою конкурсу було вказано реалізацію багатьох

пріоритетів, зокрема удосконалення та відновлення інфраструктури, створення нових робочих місць, розвиток туризму, підтримка бізнесових ініціатив, зміцнення енерго-ефективності, розвиток сільськогосподарських ринків. Цей конкурс є частиною ширшої програми регіонального розвитку України, на яку ЄС виділив 31 мільйон євро. Програма спрямована на підтримку децентралізованого розвитку українських регіонів [14].

Усі заходи Європейського Союзу з фінансування реформ та розвитку своїх східних сусідів здійснюються на сьогодні в межах ініціативи «Східне партнерство», що свого часу виокремилось у загальній програмі Європейської політики сусідства.

Такі програми сприяють синхронізації регіональних пріоритетів розвитку із загальнонаціональними та загальноєвропейськими. Адже дуже важливим елементом економічної інтеграції є конвергенція регіональної політики.

Отже, відповідно до проголошеного на державному рівні євроінтеграційного вектора, регіони України все активніше долучаються до програм розвитку ЄС та транскордонної співпраці. Це сприяє не лише децентралізації у внутрішній структурі економіки, але й несе з собою збільшення зовнішньої торгівлі, приплив прямих іноземних інвестицій, налагодження освітньо-культурного та соціального співробітництва. В майбутньому це має привести до гармонізації різноманітних норм та практик, що є запорукою успішної міжнародної інтеграції України.

Список використаних джерел

1. *Brou D.* Economic integration, political integration or both? / D. Brou, M. Ruta // Journal of the European Economic Association. – Oxford : Wiley-Blackwell. – 2011. – Vol. 9. – Issue 6. – P. 1143–1167.
2. *Tinbergen J.* International economic integration / J. Tinbergen. – Amsterdam : Elsevier, 1965. – 142 p.
3. *Міжнародна економіка : підручник / А. П. Румянцев, Г. Н. Климов, В. В. Рокоча та ін. ; за ред. А. П. Румянцева.* – К. : Знання, 2003. – 447 с.
4. *Філіпенко А. С.* Глобальні форми економічного розвитку: історія і сучасність / А. С. Філіпенко. – К. : Знання, 2007. – 670 с.
5. *Polese M.* Economic integration, national policies and the rationality of regional separatism / M. Polese // Canadian Journal of Regional Science IV, 1. IPA, 1981. – P. 1–19.
6. *Стратегія економічного і соціального розвитку України (2004–2015) «Шляхом європейської інтеграції»* / авт. кол. : А. С. Гальчинський, В. М. Гаєць та ін. ; Національний інститут стратегічних досліджень, Інститут економіки прогнозування НАН України, М-во економіки та з питань європейської інтеграції України. – К. : ІВЦ Держкомстату України, 2004. – 416 с.
7. *Churski P.* Rozwoj regionalny w warunkach transformacji gospodarczej i integracji europejskiej. W: (red.) S.Ciok, D.Ilnicki. Przekształcenia regionalnych struktur funkcjonalno-przestrzennych. Regionalny wymiar integracji europejskiej. t. VIII/1. – Instytut Geografii i Rozwoju Regionalnego. Uniwersytet Wrocławski, 2004. – S. 21.
8. *Мікула Н.* Єврорегіони і конкурентоспроможність територій [Електронний ресурс] / Н. Мікула // VI Міжнародна науково-практична конференція «Кластерний підхід до управління і розвитку регіонів». – Режим доступу : http://eep.org.ua/page/clusters_development/uk/.
9. *Сучасна регіональна політика і транскордонне співробітництво* / під наук. ред. В. І. Пили. – Хмельницький : Вид-во ХУУП, 2006. – 412 с.
10. *Лендєл М.* Досвід Карпатського єврорегіону: поштовх до переосмислення моделі транскордонного співробітництва / М. Лендєл // На шляху до Європи. Український досвід єврорегіонів. – К. : Логос, 2000.
11. *Scott J.* Inducing co-operation: can euroregions function as bridges between complex boundaries [Електронний ресурс] / James Scott. – Режим доступу : http://www.indepsocres.spb.ru/scott_e.htm/.
12. *Офіційний веб-сайт Інформаційного центру Інструменту європейського сусідства і партнерства* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.enpi-info.eu/>.
13. *Офіційний веб-сайт проекту Сприяння розвитку регіонального потенціалу* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rcbi.info/>.
14. *Підтримка політики регіонального розвитку в Україні.* Європейська комісія. Посібник проекту [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://webgate.ec.europa.eu/europeaid/>.